

КАКО ЈЕ ОТКРИВЕНО ЗЕЛЕНИЧЕ

ише: проф. Новица Ранђеловић

КАКО СУ НАЧНИЦИ ТУМАЧИЛИ
СТЕРИЛНОСТ ЗЕЛЕНИЧЕТА

Ендемо-реликт Зелениче (*Prunus laurocerasus* L. var. *serbica* Ранђић) од пројазаска па до данас било је у центру интересовања многих ботаничара. Нарочито су се они интересовали за питање фруктификарања и флоресцирања. И сам Панчић је код првог обиласка одмах упитао ме-штане какви су цветови Зеленичета. Они су му одговорили да Зелениче не цвета. Сам Панчић је те 1886. године према казивању Ђ. Ничића добро претражио све примерке не би ли пронашао цвет, али од цвета ни трага, иако је боравио у времену кад Зелениче данас иначе цвета. Од тада па све до 1983. године, када смо са студентима видели прве цветове, водила се жива полемика око питања због чега Зелениче не цвета.

По Панчићу (1887) Зелениче на Острозубу не цвета јер је достигло границе свога распрострањења, као у вертикалном тако и у хоризонталном правцу па је изгубило способност да цвета и доноси плод.

По Адамовићу (1909) живот Зеленичета на Острозубу је "парадоксалне природе" јер оно ту расте на врло мочварном земљишту у зони предалпске букове шуме, докле на Оријенту оно расте присојним странама. Ово запажање Адамовића није тачно јер на свим до сада познатим локалитетима оно расте на N експозицији и у буковој шуми.

По Кошанину (1913) Зелениче на Острозубу расте у буковој шуми као и на Оријенту, значи на осојним странама, а недостатак цвета он везује за два важна еколошка чиниоца: кратак вегетациони период и екстремно влажна подлога. Кратак вегетациони период условљен је северном експозицијом,

већом надморском висином и великом заклоњеношћу (шумског) буковог дрвећа. Све то условљава континентализацију климе.

Хладна клима условљавала је хладну подлогу а ова утицала на физиолошку активност биљке, то се одразило на остале животне појаве, међу којима је цветање и плодношћа. Из тога је Кошанин извукао закључак да је фруктификарање јако ослабело због еколошких прилика станишта, односно Зелениче је на овом локалитету са смањеном виталношћу, на основу чега је настала стерилна раса ове биљке.

По Емилији Илић (1951) Зелениче је проглашено резерватом педесетих година, а 1951 је САНУ поставила станицу за еколошка мерења. Седмдесетих година када смо овај локалитет обилазили са В. Мишић и А. Динић, познати београдски истраживачи вегетације, још су се могли видети остаци те станице, за коју је В. Мишић знао, па нам је и место показао где је била саграђена.

По казивању Е. Илић, пре стављања подручја под оређени степен заштите, биљке у Зеленичу су упрошћаване од стране човека, који је гране кидао. Приликом наше посете осамдесетих година мештани су говорили да осим човека уништавање грана и лишћа Зеленичета обављала су и бројна стада нарочито преко зиме када у природи не постоји друга зелена храна.

И Е. Илић сматра (слично Кошанину) да ради разапњења питања зашто је Зелениче стерилно на Острозубу одговор треба потражити у еколошким приликама станишта, што би се постигло стационарним дугогодишњим посматрањима на самом локалитету.

Након тога може се одговорити који фактор одлучујуће делује на појаву стерилности.

Раније сам и сам сматрао да су многобројни ботаничари можда промашивали време цветања (април и мај), али пажљиво читајући њихове радове дошао сам до сазнања да су они ипак из литературе знали када Зелениче цвета и у то време су боравили у Зеленичу. Тако Е. Илић пише да су у то време боравили у Зеленичу и прегледали "многобројна стабла Зеленичета" тражећи цветне пупољке. Иако је Зелениче раније имало крупнији узраст "нико не памти да је икад цветало".

Сочава (1949) сматра да су букове шуме са Зеленичетом само деградирани некадашње букове прашуме које су осиромашиле у флористичкој разноврсности. Јер и шуме на Острозубу и колходске шуме и данас имају сличан флористички састав. Ипак у то време у селу Доња Лолушња пресађени шиб Зеленичета (1930) почео је да цвета 1946. године и од тада стално цвета. Такође је и Зелениче које је пренешено у Београд, као и Зелениче које је В. Јовановић, познати лесковачки истраживач вегетације, пресадио на планини Радан у јужној Србији почело да цвета.

Оно што је данас сигурно, Зелениче на Острозубу није стерилна врста или сој те врсте. Оно цвета и плодноноси, али плодови не сазревају. Можда ће ипак доћи време када ће се плодови вратити овој врсти исто као што јој се вратио цвет. По мени то ће се догодити када Зелениче доживи пуну ревитализацију. Можда се то никада неће догодити с обзиром да је на Острозубу човек стигао моторним тестерама.